

УДК: 372. 881. 161. 2 - 053. 4 (477. 5/7)

Л.І. КАЗАНЦЕВА

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ПІВДЕННО-СХІДНОГО РЕГІОНУ

***Резюме.** У статті висвітлюється зв'язок етнічної мови і культури, сутність культурологічного підходу, напрями його реалізації в методиці навчання нерідної мови: соціокультурний, лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, комунікативно-етнографічний. Розкрито шлях навчання дошкільників української мови на засадах культурологічного підходу на інтегрованих заняттях засобами народних казок українців та етнічних спільнот південно-східного регіону.*

***Ключові слова:** мова, культура, етнічна культура, принцип культуровідповідності, культурологічний підхід.*

Постановка проблеми. Навчання української мови як нерідної (державної) в полікультурному просторі потребує врахування етнокультурного компоненту цього середовища і опори на культурологічний концепт, який має реалізуватися в засвоєнні мови в контексті представленої нею культури. Засвоєння загальнолюдських цінностей, світової культури відбувається через етнічну культуру – культуру рідного кровного етносу, культуру титульної нації своєї країни, культури народів, що мешкають в одному просторі. Діти дошкільного віку – мешканці південно-східного регіону, які переважно є російськомовними, опановують українську мову через прийняття і присвоєння культурних цінностей українського народу, та водночас важливим компонентом їхньої соціалізації виступає ознайомлення на елементарному рівні з культурами контактуючи етносів.

Аналіз досліджень і публікацій. Мова нації та її культура є взаємозалежними явищами єдиної цілісної системи, в якій розвиток культури починається з розвитку мови, а мова становить невід'ємну складову культури. Мова – це серцевина національної культури. «Найбільш могутнє древо культури, в якому викарбовується душа національності, є мова...», – писав С.Булгаков [2, 327].

На органічний зв'язок мови і культури вказували мовознавці О.Афанасьєв, Ф.Буслаєв, В. фон Гумбольдт, О.Потебня, Е.Сепір, Б.Уорф, К.Ушинський. Взаємозв'язок між ними вбачається в тому, що мова і мовлення виступають продуктом певної культури, а культура, у свою чергу, кодується засобами мови. Мова об'єднує всі складові культури – матеріальні, духовні – в єдине неподільне ціле. Мова виступає найбільш яскравою національною ознакою, вона – найпотужніший елемент культури, який утримує в одному духовному полі всіх представників певної нації, навіть роз'єднаних у часі і просторі. В мові сконцентровані національний характер, національна психологія, вдача, ментальність, що формувалися віками. «У світлих, прозорих глибинах народної мови відображається вся історія духовного життя народу. Мова є найбільш живий, найбільш розкішний і міцний зв'язок, що поєднує минулі, сучасні та майбутні покоління в єдине велике історичне ціле», – писав К.Ушинський [7, 127].

В. фон Гумбольдт – один із перших, хто визнав закономірний зв'язок мови і культури. Цей зв'язок він бачив у тому, що, по-перше матеріальна і духовна культура акумулюються в мові; по-друге, національна культура і національний характер виражаються в мові шляхом своєрідного бачення світу; по-третє, мові властива специфічна внутрішня форма, яка є відтворенням «народного духу», його культури; по-четверте, мова виступає опосередкованим ланцюжком між людиною і культурою.

Вчені (О.Афанасьєв, В. фон Гумбольдт, О.Потебня) у своїх працях наголошували на тому, що мови є для націй органами їх оригінального мислення і сприйняття світу. В. фон Гумбольдт вважає, що мова описує навколо людини зачароване коло, вийти з якого можна,

лише вступивши до іншого кола, тобто вивчивши іншу мову. А вивчити іншу мову - означає набути новий погляд на світ. Люди, які розмовляють різними мовами, і світ бачать по-різному, оскільки кожна мова членує довколишній світ по-своєму. На думку Б.Уорфа, «мова – це не просто передавальний інструмент для озвучення ідей, а сам творець ідей, програма і керівництво для інтелектуальної діяльності людських індивідів» [6, 156].

Кожній національній культурі властиві свої особливі способи бачення світу, кожним народом надається своя, специфічна роль явищам, предметам, стосункам, тому саме культура визначає контекст сприймання людиною світу. Таким чином, зв'язок мови і культури відтворюється у світогляді і способах мислення людини. О.Потебня наголошував, що навіть найменші структурно-семантичні відмінності в мовах особливим чином налаштовують увесь механізм думки на пізнання світу. Зазначені мовні структури навіть на сенсорному рівні спрямовують свідомість на своєрідне сприймання дійсності, визначаючи характер вибірковості. Йдеться не лише про відмінне членування позамовної дійсності, а про надання певним її аспектам різного сенсу і різної прагматично-функціональної і аксіологічної значущості.

Національно-специфічне сприйняття довколишнього світу носіями різних культур неоднакове, подекуди контрастна оцінка одних і тих самих культурних явищ пояснюється тим, що мислення має національну специфіку, зумовлену характером мови (О.Афанасьєв, Ф.Буслаєв, В. фон Гумбольдт, О.Потебня, К.Ушинський, Л.Щерба). Неповторність, унікальність, своєрідність національної культури забезпечується специфікою представленої нею мови. Мовні системи різних етносів вирізняються національно-культурною специфікою бачення світу, виокремленням у мові істотних для певного народу і його довколишнього середовища явищ, ознак, властивостей, елементів. Те, як особистість сприймає світ і що вона в ньому бачить, завжди позначається в поняттях, сформованих на основі рідної мови з урахуванням всього багатства виражальних засобів.

Мова і культура формують особистість і творця культурних цінностей. Принцип культуровідповідності, який зародився біля витоків наукової педагогіки, вперше поставив питання про зв'язок культури і навчання, виховання та розвитку особистості у широкому контексті (Я.Коменський, Ф.Дистервег). Сучасне трактування принципу культуровідповідності передбачає звернення всіх компонентів освіти і культури до людини як до «творця і суб'єкта, здатного до особистісного саморозвитку, ... передбачає освоєння культури як системи цінностей у контексті розвитку дитини і становлення її як творчої особистості» [3, 167]. Означений принцип зумовлює відношення між освітою і культурою як середовищем, що живить особистість. «Культуровідповідний принцип обґрунтовує об'єктивний зв'язок людини з культурою як системою цінностей, сприяє його розвитку і становленню, забезпечує особистісно-зорієнтований розвиток особистості при підтримці індивідуальності, неповторності кожної дитячої особистості, її здатності до самозміни і культурного саморозвитку» [3, 168].

Слушною є думка про те, що вивчення людиною іншої мови рівнозначне набуттю нею нового погляду на світ, адже люди, що володіють різними мовами і світ бачать по-різному, оскільки кожна мова представляє світ по-своєму (В. фон Гумбольдт, О.Потебня, Л.Щерба). У випадку вивчення нерідної мови засвоєння тільки форми цієї мови без урахування культурного компонента не дає глибокого й повнокровного її знання, стає перепоною для побудови повноцінного спілкування з носіями цього мовно-культурного коду, викликає непорозуміння через відмінності в наборі знань про світ. Завдяки дослідженням психолінгвістики (І.Зимняя, Ю.Караулов, Г.Колшанський, О.Леонтьєв, В.Красних та ін.), соціолінгвістики (О.Ахманова, В.Беліков, Р.Белл, Ю.Дешерієв, Л.Крисін, Л.Нікольський, О.Швейцер та ін.), лінгвокультурології (Є.Верещагін, Д.Гудков, В.Костомаров, В.Красних, В.Маслова, Р.Міньяр-Белоручев та ін.) стало очевидним, що для повноцінного спілкування необхідно не тільки вміти володіти мовним матеріалом, але й знати специфічні поняття,

властиві певній етноспільноті, володіти позамовними знаннями, що відтворюють культурні традиції цієї спільноти.

У результаті пошуків ефективних шляхів навчання мови сформувався культурологічний підхід, в основі якого лежить ідея взаємопов'язаного опанування мови та культури. Культурологічний підхід до навчання мов розглядається у працях І.Бім, Є.Верещагіна, В.Костомарова, В.Красних, О.Лебедева, В.Маслової, А.Московченка, В.Розіна, Г.Селевка, С.Смирнова, І.Шаповалової та ін. За визначенням Г.Селевка, культурологічний підхід – це «об'єднання у цілісному безперервному освітньому процесі спеціальних, загальнокультурних і психолого-педагогічних блоків знань з дисциплін, загальнолюдських і національних основ культури, на основі принципу культуровідповідності і закономірностей розвитку особистості, в якому особистість дитини виконує пріоритетну системоутворювальну роль» [5, 71].

Сьогодні в мовній освіті сформувалися кілька напрямів культурологічного підходу, а саме: лінгвокраїнознавчий, лінгвокультурологічний, комунікативно-етнографічний і соціокультурний. Усі названі культурологічні підходи об'єднує визнання мови як феномену культури, що втілює в собі історію, культуру, звичаї народу та мови як скарбниці культури, що сприяє пізнанню світу, зберіганню і переданні суспільно-історичного і культурного досвіду наступним поколінням.

Здобутком лінгвокраїнознавчого напрямку стало врахування мови і культури для забезпечення лінгвокраїнознавчої компетенції як цілісної системи уявлень про національні звичаї, традиції, реалії країни, мова якої вивчається. Метою навчання іншомовної культури стало ефективне формування лінгвокраїнознавчої компетенції, активної життєвої позиції, гармонійного духовного розвитку особистості. Науковцями (Є.Верещагін, Ю.Гулий, І.Дорожко, Н.Доценко, В.Костомаров, Р.Міньяр-Белоручев, М.Нефьодова, Б.Островська, А.Солодка, Н.Чайковська та ін.) визначено зміст лінгвокраїнознавчого навчання: географія, історія країни, соціально-політичний устрій, досягнення культури, науки, літератури, мистецтва, традиції і звичаї народу; «фонові знання», що містяться в когнітивній сфері носіїв мови, та є основою комунікативних процесів; «невербальна мова» жестів, міміки, інтонації, символів. Значна увага при застосуванні цього напрямку приділяється вивченню лексичного шару мови, в якому прихована національно-специфічна інформація. Вивчається національно-культурна семантика слова, еквівалентні і безеквівалентні, фонові лексичні одиниці, фразеологізми, афоризми. Важливе місце в навчанні мов відводиться лінгвокраїнознавчим текстам, питанням підвищення їх лінгвокраїнознавчої ефективності; визначено критерії добору текстів: країнознавче наповнення (наявність країнознавчої інформації); рівень сучасності (відтворення сучасного стану культури); актуальний історизм (використання найбільш значущої історичної інформації); типовість відображених фактів культури.

Лінгвокультурологічний напрям (В.Воробйов, В.Красних, В.Маслова, Н.Мішатіна, Ю.Степанов, В.Телія, В.Фурманова та ін.) у навчанні мов дає можливість «...бачити мовну одиницю не тільки як репрезентанта певного мовного рівня, що має характерні граматичні ознаки, але і – насамперед! – одиниці культурної пам'яті народу» [4, 12]. Цей напрям безпосередньо відтворює національну картину світу, особливості лінгвоментального комплексу, «вивчає прояв, відображення, і фіксацію культури в мові та дискурсі» [4, 36]. Мета лінгвокультурологічного напрямку полягає у фіксації уваги мовців на вивченні певного культурного простору через призму мови і дискурсу та культурному тлі комунікативного простору. Технологія лінгвокультурологічного напрямку в навчанні мови сприяє виявленню на основі мовного матеріалу базових одиниць культури, закріплених у мові й таких, що проявляються в дискурсі; зафіксованих і відображених у «дзеркалі мови» уявлень про окультурені людиною сфери. Такими базовими одиницями культури, на думку В.Маслової, є безеквівалентна лексика; архетипи, міфологеми; фразеологічний фонд мови; стереотипи, символи, еталони, мовленнєвий етикет тощо, які слугують «каналом», яким людина може

потрапити в культурно-історичний шар ментально-лінгвального комплексу.

Комунікативно-етнографічний напрям (М.Байрам, Г.Зерет, К.Кремш та ін.), який активно розвивається в зарубіжній методиці навчання іноземних мов, передбачає під час навчання мови і культури не тільки оволодіння певними фоновими знаннями, а розвиток у мовців здатності адаптуватися до нових мовленнєвих ситуацій. Цей напрям культурологічного підходу нам видається надзвичайно перспективним, адже він зорієнтований на навчання нерідних мов у руслі комунікативної парадигми. У відповідності до комунікативно-етнографічного напрямку головним у навчанні мови є розвиток іншомовної та міжкультурної компетенції, що дозволяє ефективно взаємодіяти з носіями іншої культури, розвиває вміння розуміти чужу поведінку і обирати доцільні тактики мовленнєвої поведінки.

Пріоритетним сьогодні є соціокультурний напрям культурологічного підходу, основним положенням якого є орієнтація на навчання в контексті «діалогу культур», одночасного навчання рідної і нерідної культур у процесі формування комунікативних умінь міжкультурного спілкування (Н.Бориско, Ю.Пассов, В.Сафонова, П.Сисоєва, Л.Скуратівський та ін.). Пріоритетність напрямку полягає у формуванні ключової – соціокультурної компетентності, яка забезпечує здатність орієнтуватися в полікультурному середовищі, адекватно інтерпретувати явища та процеси позамовної і мовленнєвої культури, послуговуватися цими орієнтирами для взаємодії під час вирішення значущих завдань в різних типах міжетнічного спілкування.

На думку дослідників (Д.Вердієв, О.Гукаленко, Г.Солдатова, О.Соболева), культурологічний підхід розвиває особистість у гармонії із загальнолюдською культурою. Стрижнем освіти на культурологічних засадах виступає самовизначення особистості у світовій культурі. Національна освіта, що налаштована на підготовку громадян до життя у своїй культурі, можлива лише в інтеграції зі світовими культурами із урахуванням засвоєння національних і загальнолюдських цінностей. З культурологічного погляду, співвіднесеність народу зі світовою і культурами інших народів, а не замкненість на собі, створює з народу націю.

А.Богуш, виокремлює такі принципи культурологічного підходу:

- принцип стимулювання потреби культурно-ціннісного пізнання в перетворенні світу шляхом організації різноманітних сфер діяльності учнів: музичної, соціокультурної, літературної, комунікативної, інтелектуальної;
- принцип інтегративності культур, який спрямований на засвоєння цінностей загальнолюдської культури, а також засвоєння цінностей культур тих національностей, які проживають на спільній території;
- принцип діалогу культур передбачає реалізацію різнорівневих і різнохарактерних діалогів: діалогу мистецтв, діалогу культур, внутрішній діалог свого «Я» із зовнішнім світом;
- принцип діяльнісно-творчої спрямованості навчально-виховної роботи передбачає визначену культурно доцільну мету занурення учнів в активно-творчу діяльність у соціокультурній і полікультурній сферах;
- принцип свободи, самостійності і відповідальності, що дозволяє учневі самостійно визначити своє ставлення до природи, оточення, мистецтва, навчання, відповідально оцінювати свою діяльність [1, 38].

В.Комаров обґрунтовує значущість культурологічного підходу в розв'язанні проблем міжнаціонального спілкування. Так, основним змістом цього напрямку діяльності освітнього закладу має стати стимулювання інтересу до культурних цінностей інших народів, адекватне сприйняття їхньої своєрідності, осмислення даності поліетнічного світу і активне самовизначення в ньому, розвиток національного в особистості на основі загальнолюдських цінностей, розвиток умінь, навичок і здібностей взаємодії з інонаціональним і полінаціональним соціальним доквіллям.

Формулювання цілей статті. Перед дошкільною лінгводидактикою в галузі навчання нерідної мови стоїть завдання знайти і обґрунтувати ефективні й доступні шляхи паралельного засвоєння дітьми двох мов (рідної і державної) в контексті етнічних культур, до яких вони належать. Метою цієї статті є висвітлення педагогічних і лінгводидактичних можливостей народних казок як засобу навчання мови і виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Державний статус зумовлює вивчення української мови в дошкільних закладах національних спільнот України і стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання, які забезпечуватимуть одночасне засвоєння дітьми мови і культури. Засвоєння дітьми державної і рідної мов на засадах культурологічного підходу формує у них інтерес до української мови і представленої нею культури, зіставлення фактів і явищ рідної і української культури розвиває мислення, спонукає до аналітико-синтетичної діяльності, розширює інтелектуальний потенціал і пізнавальні горизонти. Опанування мовних засобів з одночасним засвоєнням їх культурно-історичного і національно-культурного значення сприяє більш ефективному формуванню комунікативної компетенції як здатності до спілкування в полікультурному і полімовному середовищах. Надання мовним одиницям культуроносного сенсу оптимізує процес їх засвоєння, оскільки у сприйманні дітей вони набувають емоційного і змістового забарвлення. В такому стані знання з мови характеризуються усвідомленістю, привласнюються особистістю, між знаннями і досвідом дітей, їхніми особистісними переживаннями встановлюється емоційно-ціннісний зв'язок.

Культурологічний підхід передбачає наповнення навчального матеріалу змістом, який формує і задовольняє пізнавальні інтереси дітей, їхні бажання зрозуміти українську культуру, побут, звички, погляди, духовні цінності народу, розвиває потребу і готовність до вивчення української мови. Дошкільники виявляють інтерес і набувають досвіду взаємодії з носіями української мови і культури.

Важливі аспекти роботи з навчання старших дошкільників української мови вирішуються на інтегрованих заняттях з народознавства та української мови. Інтегроване заняття синтезує пізнавальну, мовленнєву і комунікативно-мовленнєву діяльності дошкільників. Змістовно інтегровані заняття спрямовуються на формування уявлень дошкільників з народознавства засобами української мови і набуття ними мовних, мовленнєвих і комунікативних умінь і навичок. Тема інтегрованого заняття зазвичай визначається за пізнавальним (народознавчим) компонентом заняття. Мовленнєвий компонент заняття основною метою має уведення в мовлення дітей мовних одиниць української мови (лексем, фразеологізмів, образних зворотів, граматичних і синтаксичних форм) у відповідності до теми заняття. Мовний і комунікативно-мовленнєвий компоненти інтегрованого заняття сприяють більш інтенсивному і глибокому зануренню дітей в українськомовну мовленнєву діяльність, а проведення українською мовою народознавчого компонента націлене на ефективну реалізацію відразу кількох педагогічних умов ефективного навчання української мови, а саме: забезпечення українськомовного розвивального мовленнєвого середовища, позитивного впливу емоційних стимулів.

Методами і прийомами інтегрованих занять мають стати екскурсії-огляди, розглядання предметів ужиткової культури українців, витворів народного прикладного мистецтва, розповіді вихователя, бесіди, розповіді легенд, казок, слухання віршованих фольклорних творів (пісень, забавлянок, примовок тощо), заучування напам'ять малих фольклорних форм, приказок, прислів'їв, читання художніх творів, мовні і мовленнєві вправи, дидактичні ігри, комунікативні ситуації, складання діалогів і розповідей тощо.

На кожному інтегрованому занятті слід розв'язувати завдання ознайомлення дітей з українською культурою (мистецтвом, обрядами, традиціями, святами, фольклором), а на народознавчому змістовому матеріалі вирішувати кілька мовленнєвих завдань. Обов'язковими мають бути завдання словникової роботи, тому що нові культурні явища, з якими знайомлять дітей, вимагають лексичної номінації, а отже – семантизації і активізації

нового словника; завдання з формування діалогічних або монологічних дискурсів також є обов'язковими, оскільки пріоритетна мета – навчити дітей здійснювати елементарне спілкування українською мовою вимагає активної комунікативно-мовленнєвої практики; завдання з фонетики і граматики можуть чергуватися.

Інтегровані заняття також мають за мету дати дошкільникам елементарні уявлення про культуру тих народів, представники яких мешкають в соціокультурному просторі південно-східного регіону – росіян, болгар, греків, німців, вірмен, євреїв та ін. Засобом ознайомлення з елементами культури етносів можуть бути казки, завдячуючи яким діти дізнаються, що поруч живуть люди з різними традиціями і побутом, які розмовляють іншими мовами. Знайомство з зовнішнім рівнем культури народів-сусідів – житлом, їжею, одягом, символами, ритуалами, які виражаються у назвах, іменах, тобто у словах, надає дітям уявлення про відмінність та різноманітність довкілля і світу людей. Натомість за зовнішньою відмінністю в культурних традиціях є дещо спільне і набагато цінніше, що поєднує представників різних народів, що робить їх культури зрозумілими і цінними для всіх, хто живе поруч. Це те, що складає суть етнічної культури – етичні та естетичні норми, базові уявлення народу про добро і зло, духовність, мораль. Розуміння основних людських чеснот, моральних і духовних цінностей через мудрість казок дає дітям відчуття схожості і зрозумілості різних культур.

На інтегрованих заняттях з української мови і народознавства добираються казки з українського фольклору і фонду казок інших етносів, між змістом та ідеєю яких встановлюються певні культурні, духовні, етико-естетичні паралелі. Наприклад, між українською народною казкою «Мудра дівчина» та німецькою казкою «Про розумного кравця», через зміст яких допомагали дітям відчувати, як в усіх народів цінують і поважають розумних людей. Розумна людина, навіть якщо вона бідна, візьме верх над пихатими та багатими. Або між українською казкою «Три брати» та грецькою – «Чудові ліки», через ідею яких діти усвідомлювали, що лише чесність і наполегливість перемагає всі труднощі і випробування. За чесність, сміливість і наполегливість всякого чекає велика винагорода (див. табл 1).

Таблиця 1.

Використання казок етнічних спільнот південно-східного регіону в роботі з дошкільниками на інтегрованих заняттях з української мови та народознавства

Народні казки етнічних спільнот	Українські народні казки	Завдання з народознавства	Завдання з навчання української мови	Комунікативні ситуації
Теремок (російська народна казка)	Рукавичка	Формувати в дітей уявлення, що треба жити дружно, допомагати тим, хто просить про допомогу. Заохочувати дітей до спільних ігор, до дружнього поводження в спільному просторі.	Розширити словник дієсловами: біжить, плигає, улізла, во-рушиться, вирвались; образними словами: мишка – шкряботушка, жабка – скрекотушка, зайчик – побігачик, вовчик – братик, кабан – іклан, ведмідь – набрід. Граматика: вчити складати прості двоскладові речення, вживати збірні числівники (двоє, четверо, семеро тощо).	Вчити відтворювати діалоги персонажів у грі-драматизації
Пшеничний колосок (білоруська народна казка)	Півник і двоє мишенят	Допомогти дітям сформулювати судження: той, хто працює, отримає ви-нагороду. Ледарів не поважають і не люблять. Ознайомити дітей з процесом виготовлення хліба з колоска.	Увести слова: мишеня, півник, млин, розтопив; словосполучення: обмолотив колосок, намолотив борошна, замісив тісто, напик пиріжків. Фонетика: вчити чіткої вимови звуку [o] в середині слова: колосок, молотити, борошно, дрова, голодний. Відтворювати текст методом дзеркального переказу.	Ситуація за текстом: розкажіть мишенятам, що треба було зробити з колоском, щоб поїсти пиріжків.

Народні казки етнічних спільнот	Українські народні казки	Завдання з народознавства	Завдання з навчання української мови	Комунікативні ситуації
Син рибалки (вірменська народна казка)	Кривенька качечка	Дати уявлення, що в народі завжди цінувалася працелюбність. Працьовита людина – гарна своєю працею. В казках працьовита людина і зовні гарна. Обговорити, що в казці засуджується намагання втрутитися в чуже життя, в чужу тасмницю. Хто порушує цю заборону, той карається.	Семантизувати лексику: сумують, вертаються, заховуються, прибрано, криниця. Ввести в мовлення словоспо-лучення: кривенька качечка, хліб напечений, борщ зварений, зробити гніздечко. Фонетика: вчити твердої вимови звуку [ч]: качечка, пір'ячко, варенички тощо. Граматика: створювати просте речення з додатками: Дід і баба зробили гніздечко. Дівчина принесла води. Завчити напам'ять пісеньку. Відтворювати текст методом дзеркального переказу.	Ситуації за текстом: 1) скажи дівчині такі слова, щоб вона не плакала; 2) переконай бабу з дідом не чіпати гніздечко качечки. Комунікативна ситуація: уяви, що ти баба або дід. Попроси дівчинку залишилася у них жити.
Хто найстарший (вірменська народна казка)	Цап та баран	Розвивати у дітей почуття гумору. Сформувати уявлення, що в народі цінують сміливих і дотепних. Сміливий може подолати сильнішого хит-рістю і вигадливістю.	Семантизувати лексику: втікає, прижену, вкинули, злякався, торба. Ввести у словник: думає-гадає, сміливий, дужий, цап, вовча голова, з'їсти, дождати. Вчити утворювати прикметники вищого ступеня: сміливий – сміливіший, дужий – дужчий, великий – більший, смачна – смачніша. Вчити переказувати казку за запитаннями вихователя.	Розігрування діалогів цапа, барана і вовків за ролями.
Різаний-недорізаний (болгарська народна казка)	Коза-дереза	Формувати у дітей уявлення, що обманщик і кривдник завжди буде покараний. Не можна ображати слабшого і відбирати те, що тобі не належить.	Семантизувати словник: вирвалася, утекла, питається, прожену. Розширити словник: ярмарок, коза-дереза, водиці крапелька, на воротах, у червоних чоботях, через місточок. Вчити ставити правильно наголос у словах «пасти», «дого-нити», розсердився». Вправляти дітей в утворенні словоформ і сполучати їх з прийменниками: хатка – у хатці, біля хатки; ворота – біля воріт, на воротах. Вчити відтворювати текст за запитаннями вихователя.	Розігрування за ролями епізодів тексту: 1) дід зустрічає козу; 2) звірі проганяють козу із зайчикової хатки. У діалогах персонажів відтворювати авторські пісеньки.
Про розумного портняжку (німецька народна казка)	Мудра дівчина	Допомогти дітям побачити, як в усіх народів цінують і поважають розумних людей. Розумна людина, навіть якщо вона бідна, візьме верх над пихатими та багатими.	Збагачувати словник: убогий, стеблина, найтонша гілочка, гребінь, прясти, grind-жолі. Ввести в активний словник: розумний, мудрий, ситий, прудкий, журитися, лихо. Розтлумачити фразу «як кіт наплакав». Вчити відтворювати текст за мікротемами казки.	Розігрування діалогів дівчини і батька, дівчини і пана за ролями.

Народні казки етнічних спільнот	Українські народні казки	Завдання з народознавства	Завдання з навчання української мови	Комунікативні ситуації
Мудрість старих	Названий батько	Показати дітям, що в усіх народів завжди поважали і слухались старих людей, тому що вони багато бачили в світі і можуть навчити мудрості. Засуджувати жадібність. Формувати бажання ділитися, не бути жадібним.	Семантизувати словник: сватати, весілля, будинки помурувати, одружитися, забагатіти, червінці, комора. Збагачувати словник: млин, чепурна, ставочок, зірочка ясна, запалає, підпалити, полум'я, попід, загоїться. Розтлумачити і завчити вираз «жити, з правдою не розминаючись». Переказувати текст казки за мікротемами.	Комунікативна ситуація: якби ти був поруч, що б ти сказав старшо-му братові? Середньому братові? А що б ти сказав наймолодшому братові?
Чарівні ліки (грецька народна казка)	Три брати	Обговорити з дітьми, що лише чесність і наполегливість перемагає. За чесність, сміливість і наполегливість всякого чекає велика винагорода.	Семантизувати словник: внадилось, шкода, зник, похилився, спинився, частувати, ганчірка. Збагачувати словник: прокинувся, втомився, вихваляється, наздоганяти доскочив. Вчити утворювати і вживати дієслова наказового виду: жени, неси, наздоганяй, плигай. Вчити переказувати текст казки за мікротемами.	Ігрова ситуація: уяви, що ти молодший брат. Розкажи, як ти піймав коня? Розкажи, як ти вперше стрибнув до королівни? Як зумів дострибнути до королівни?

Зміст українських казок слугує мовним матеріалом для збагачення лексики і граматики українського мовлення дошкільників. Бесіди за змістом казок спонукають дітей до засвоєння понять, комунікативні вправи на лінгвістичному матеріалі текстів готують дітей до переказу казок. Наводимо дані про добірку казок з українського фольклорного фонду та фонду етносів південно-східного регіону та завдання, за текстами яких можуть розв'язуватися завдання ознайомленням дітей з культурними традиціями народів та навчанням української мови.

Висновки. Культурологічний підхід ґрунтується на встановленні об'єктивного і суб'єктивного зв'язків дитини з культурою, на навчанні української мови не ізольовано, а в контексті представленої нею культури і духовності, на залученні дитини до засвоєння національних культурних цінностей українського народу. Цей підхід методично може інтерпретуватися в інтегрованих заняттях з народознавства та української мови, в реалізації принципу культуровідповідності в аспектах словникової роботи, у доборі текстів для слухання і репродукування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А.М. Культурологическая парадигма организации учебно-воспитательной работы с детьми в наследии В.А. Сухомлинского / А.М. Богуш // Славянская педагогическая культура: науч.-теор. журнал МСПО им. Я.А. Коменского. – 2007. – № 6. – С. 36-40.
2. Булгаков С.Н. Два града. Исследования о природе общественных идеалов: в 2 т. / Сергей Николаевич Булгаков; ред. Л.А. Абышко. – М.: Изд-во О. Абышко, 2008. – Т. II: Философия культуры. – 736 с.
3. Гукаленко О.В. Теоретико-методологические основы педагогической поддержки и защиты учащихся-мигрантов в поликультурном образовательном пространстве: [монография] / Ольга Владимировна Гукаленко. – Тирасполь, 2000. – 288 с.
4. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: лекционный курс / В.В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.

5. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. / Г.К. Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с.
6. Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б.Л. Уорф // Новое в лингвистике. – М.: Просвещение, 1960. – Вып. 1. – С. 70-114.
7. Ушинский К.Д. Родное слово: пед. сочинения: в 6 т. / К.Д. Ушинский. – М.: Педагогика, 1980. – Т. 4. – 520 с.

Л.И. КАЗАНЦЕВА. КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ ДОШКОЛЬНИКОВ УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ В ПОЛИКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ЮЖНО-ВОСТОЧНОГО РЕГИОНА

Резюме. В статье освещается связь этнического языка и культуры, сущность культурологического подхода, направления его реализации в методике обучения неродному языку: социокультурный, лингвострановедческий, лингвокультурологический, коммуникативно-этнографический. Раскрыт один из путей обучения дошкольников украинскому языку на основе культурологического подхода на интегрированных занятиях средствами народных сказок украинцев и этнических сообществ юго-восточного региона.

Ключевые слова: язык, культура, этническая культура, принцип культуросообразности, культурологический подход.

L.I. KAZANTSEVA. CULTURE-LOGICAL APPROACH IN TEACHING PRESCHOOLERS UKRAINIAN LANGUAGE IN THE MULTI-CULTURAL ENVIRONMENT OF THE EASTERN-SOUTHERN REGION

The summary. The article enlightens the connection of ethnic language and culture. It is revealed the essence of culture-ological approach. Such directions of its realization (in the context of methods of teaching non-native language) are name: socio-cultural, linguistic and regional-geographic, linguistic and culture-logical, communicative-ethnographic. It is disclosed the way of teaching preschoolers Ukrainian language on the basis of culture-logical approach during the integrated lessons (with the help of folk tales of Ukrainians and of ethnic communities of Eastern-Southern region).

Key words: language, culture, ethnic culture, principle of culture-concordance, culture-logical approach.

Одержано редакцією 03.02.2014 р.